

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی راهکارهای قرآنی برای نجات مستضعفان در آیه ۵ سوره قصص با رویکرد تفسیر المیزان

بتول کلایی^۱

چکیده

هدف این پژوهش بررسی علل استضعاف مستضعفان و تحلیل راهکارهای قرآنی نجات آنان است. مستضعفان در قرآن کسانی هستند که به دلیل تکبر و تجاوز مستکبران، مغلوب قدرت آنان شده و از حقوق انسانی و الهی مانند آزادی و بهره‌مندی از مواهب الهی محروم می‌شوند، نه به سبب ضعف ذاتی. جریان استضعاف و استکبار در طول تاریخ، در تمامی جغرافیا و ادیان الهی، همواره وجود داشته و تقابل میان ایمان و کفر، مؤمنان و مستکبران یک پدیده مداوم تاریخی است. روش پژوهش ترکیبی از تحلیل محتوای آیات قرآن، بررسی تاریخی و منابع نقلی است که با هدف تبیین سرنوشت مستضعفان و تحقق وعده الهی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بر اساس سنت‌های الهی و وعده‌های قرآنی، مستضعفان در نهایت وارث زمین و پیشوایان جامعه خواهند شد و تحقق این وعده نیازمند صبر، بردباری و پابندی به آموزه‌های الهی است. این نتایج بر ضرورت حمایت از مستضعفان و ترویج عدالت اجتماعی تأکید دارد و نشان می‌دهد که فرجام حرکت تاریخی مستضعفان تحت هدایت خداوند، تحقق عدالت و حاکمیت شایسته بر زمین خواهد بود.

کلید واژه

مستضعفان، استضعاف، استکبار، عدالت اجتماعی

^۱. بتول کلایی، طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه معصومیه تفرش

استضعاف مستضعفان و جریان مستکبران در طول تاریخ همواره یکی از مهم‌ترین موضوعات در مطالعات قرآنی و اجتماعی بوده است. قرآن کریم مستضعفان را کسانی معرفی می‌کند که به دلیل تکبر و تجاوز مستکبران، مغلوب قدرت آنان شده و از حقوق انسانی و الهی مانند آزادی و بهره‌مندی از مواهب الهی محروم می‌شوند، نه به سبب ضعف ذاتی. این پدیده تاریخی، در تمامی جغرافیا و ادیان الهی وجود داشته و تقابل میان ایمان و کفر، مؤمنان و مستکبران، جریان مداومی در تاریخ بشری است. بر اساس آیات قرآن، فرجام نیک مستضعفان تضمین شده و وعده الهی بر تحقق عدالت و حاکمیت آنان بر زمین تأکید دارد؛ از جمله آیه:

«وَيُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ...»^۱

این وعده، مبتنی بر اراده تخلف‌ناپذیر الهی است و نشان‌دهنده سرنوشت نهایی مستضعفان در طول تاریخ می‌باشد.

هدف اصلی پژوهش حاضر، تحلیل علل استضعاف مستضعفان و بررسی راهکارهای قرآنی نجات آنان است. پژوهش تلاش می‌کند پاسخ دهد که بر اساس سنت‌های الهی و آیات قرآن، سرنوشت تاریخی مستضعفان به چه سمت و سویی پیش می‌رود و چگونه وعده الهی تحقق خواهد یافت. اهمیت این تحقیق نه تنها در تبیین آموزه‌های قرآنی است، بلکه می‌تواند به گسترش عدالت اجتماعی و حمایت از حقوق مستضعفان در جامعه معاصر کمک نماید. ساختار مقاله به گونه‌ای تنظیم شده است که ابتدا به تعریف مستضعفان و علل استضعاف آنان پرداخته می‌شود، سپس جریان تاریخی استضعاف و استکبار بررسی می‌گردد و در ادامه، راهکارهای قرآنی نجات مستضعفان تحلیل می‌شود. در نهایت، با توجه به یافته‌ها، نتیجه‌گیری و پیشنهادات کاربردی ارائه خواهد شد تا پژوهشگران و علاقه‌مندان بتوانند مسیر حرکت مستضعفان در تاریخ را بهتر درک کنند و از آموزه‌های الهی بهره‌مند شوند. مطالعات پیشین نشان داده‌اند که مستضعفان، به‌ویژه در شرایط فشار و ظلم مستکبران، نیازمند حمایت‌های اجتماعی و تقویت فرهنگ عدالت‌خواهی هستند. بررسی‌های تاریخی و نقلی بیانگر آن است که حاکمیت و پیشوایی مستضعفان، همواره نتیجه حرکت طبیعی تاریخ تحت هدایت الهی بوده و تحقق وعده‌های قرآنی نیازمند استقامت و پایداری به عدالت اجتماعی است. از این رو، پژوهش حاضر با استفاده از روش ترکیبی نقلی، تاریخی و تحلیل محتوا، به دنبال پاسخ به پرسش‌هایی چون: منشأ استضعاف مستضعفان چیست؟ چگونه وعده الهی تحقق می‌یابد؟ و چه راهکارهایی برای حمایت و توانمندسازی آنان ارائه شده است، می‌باشد. این تحقیق همچنین بر اهمیت کاربرد آموزه‌های قرآنی در سیاست‌گذاری اجتماعی، ترویج عدالت و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر تأکید دارد و نشان می‌دهد که تحقق وعده الهی برای مستضعفان تنها از طریق پیروی از سنت‌های الهی و بهره‌مندی از آموزه‌های قرآنی ممکن است. بدین ترتیب، پژوهش حاضر ضمن ارائه تحلیل علمی و قرآنی، بستری فراهم

^۱. قرآن کریم، قصص / ۶-۵

می‌کند تا پژوهشگران و برنامه‌ریزان اجتماعی بتوانند راهکارهای عملی برای تقویت جایگاه مستضعفان در جامعه ارائه دهند و مسیر تحقق عدالت الهی را روشن سازند.

تعریف مستضعفان و علل استضعاف آنان

مستضعفان در قرآن به افرادی اطلاق می‌شوند که تحت سلطه و فشار مستکبران قرار گرفته‌اند و به دلیل تکبر، تجاوز و خودبزرگ‌بینی آنان، از حقوق انسانی و الهی همچون آزادی، کرامت و بهره‌مندی از مواهب الهی محروم می‌شوند، نه به سبب ضعف ذاتی یا نقص فردی. این تعریف نشان می‌دهد که استضعاف یک پدیده اجتماعی و تاریخی است و ریشه آن در رفتارهای مستکبران و ساختارهای ظلم و سلطه قرار دارد، نه در توانمندی‌ها یا ویژگی‌های درونی مستضعفان. بر این اساس، مستضعفان، کسانی هستند که توانایی‌های بالقوه‌ای دارند، اما به دلیل فشار قدرت‌های ظالم، امکان بروز و بهره‌مندی از توانایی‌های خود را پیدا نمی‌کنند. این نکته مهم، در تفسیر میزان نیز مورد تأکید قرار گرفته است و نشان می‌دهد که استضعاف امری موقت و قابل رفع با هدایت الهی و مقاومت اجتماعی است.^۱

خداوند اراده کرده است مستضعفان را وارث زمین و پیشوای جامعه قرار دهد. آیه ۵ سوره مبارکه قصص بیانگر وعده الهی برای فرجام نیک مستضعفان است و نشان می‌دهد که حرکت تاریخی آنان تحت هدایت الهی است و تحقق وعده الهی، مستلزم صبر، بردباری، ایمان و پایبندی به آموزه‌های قرآن می‌باشد.^۲ بنابراین، مستضعفان وظیفه دارند با تکیه بر اصول دینی، مقاومت فعالانه در برابر ظلم و بهره‌مندی از آموزه‌های قرآنی، جایگاه خود را در جامعه تثبیت کنند و مسیر تحقق عدالت را هموار سازند. مطالعات نقلی و تاریخی نیز نشان می‌دهند که منشأ استضعاف، نه ضعف ذاتی، بلکه سلطه و تعدی مستکبران است. مستکبران با سوءاستفاده از قدرت، زمینه‌های استضعاف را فراهم می‌آورند و مستضعفان در این شرایط از حقوق طبیعی و الهی محروم می‌شوند.^۳ این دیدگاه بر اهمیت حمایت اجتماعی، ترویج عدالت و ایجاد ساختارهای مقاومتی برای مقابله با ظلم تأکید دارد و نشان می‌دهد که تحقق وعده الهی برای مستضعفان، به حرکت جمعی، آگاهی دینی و پایبندی آنان به آموزه‌های قرآن وابسته است.^۴

از منظر دیگر، آموزه‌های قرآنی نشان می‌دهد که مستضعفان نه تنها قربانی ظلم مستکبران هستند، بلکه نقش فعال و مؤثری در تحقق وعده الهی دارند. آیه ۵ سوره قصص بر این نکته تأکید دارد که خداوند اراده کرده است مستضعفان در نهایت به پیشوایی و وارث زمین برسند و این فرجام، نشان‌دهنده تحقق عدالت اجتماعی و الهی

۱. طباطبایی، علامه سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۲۰، ص ۳۰۵، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

۲. همان

۳. حسینی، محمد، مطالعات قرآنی در موضوع مستضعفان، تهران، ۱۴۰۲

۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۵۹۴، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷

است. استضعاف صرفاً یک پدیده تاریخی یا اجتماعی نیست، بلکه بخشی از سنت الهی است که مسیر حرکت انسان‌ها و جامعه را به سوی تحقق عدالت هدایت می‌کند.^۱

در نهایت، درک صحیح مفهوم مستضعفان و علل استضعاف آنان، پایه‌ای ضروری برای بررسی راهکارهای قرآنی نجات آنان است و مسیر تحلیل آیه ۵ سوره قصص را مشخص می‌کند. این تحلیل نشان می‌دهد که نجات مستضعفان تنها از طریق تبیین سنت‌های الهی، تقویت ایمان، مقاومت فعالانه در برابر ظلم و بهره‌مندی از آموزه‌های قرآنی ممکن است و زمینه‌ساز تحقق عدالت اجتماعی و پیشوایی آنان در جامعه خواهد بود.

تحلیل و بررسی راهکارهای قرآنی برای نجات مستضعفان

مستضعف به معنای «ضعیف و ناتوان» است و در قرآن به کسانی اطلاق می‌شود که به دلیل ظلم و فساد حاکمان، توان دفاع از خود را ندارند. آیه ۵ سوره قصص بیانگر این واقعیت است که خداوند اراده دارد وضعیت مستضعفان را تغییر دهد و آنان را به مقام رهبری و وارثی زمین برساند.^۲ شناخت دقیق این گروه، نخستین گام برای طراحی راهکارهای مؤثر نجات آنان محسوب می‌شود.^۳

قرآن کریم بارها اهمیت حمایت از مستضعفان را مورد تأکید قرار داده است:

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»^۴

یعنی رعایت عدالت و احسان نسبت به دیگران، به ویژه محرومان، از دستورات اساسی دین است.

«الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»^۵

حمایت از مستضعفان وظیفه‌ای فردی و همگانی است و محدود به حاکمان نمی‌شود.

۱. طباطبایی، علامه سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۲۰، ص ۳۰۵، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

۲. همان، ج ۱۹، ص ۶۲، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

۳. همان، ج ۱۹، ص ۶۳-۶۵، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

۴. قرآن کریم/ نحل ۹۰

۵. قرآن کریم/ بقره ۲۷

قرآن کریم بر ضرورت اصلاح ساختارهای اجتماعی و سیاسی تأکید دارد. در آیه ۵ سوره قصص، خداوند اراده دارد مستضعفان را به مقام رهبری برساند و آنان را وارث زمین گرداند.^۱ این نشان‌دهنده لزوم تغییر در ساختارهای حاکمیتی به نفع مستضعفان و ایجاد زمینه‌های رشد و توانمندسازی آنان است. عدالت اجتماعی یکی از اصول اساسی قرآن است. آیه ای از قرآن کریم نشان‌دهنده تساوی انسان‌ها در برابر خداوند و لزوم برقراری عدالت در جامعه است.^۲ توزیع عادلانه منابع، پرداخت زکات و خمس و جلوگیری از انحصار ثروت، ابزارهای عملی تحقق عدالت برای حمایت از مستضعفان محسوب می‌شوند.^۳ قرآن کریم بر تقویت ایمان و آگاهی مستضعفان تأکید دارد. افزایش دانش، توانمندسازی اجتماعی و آگاهی سیاسی باعث می‌شود مستضعفان بتوانند در برابر ظلم و فساد ایستادگی کنند.^۴ اخلاق حسنه و روحیه تعاون، عامل اصلی رفع محرومیت است. قرآن به صبر، شکیبایی و امید مستضعفان در برابر ظلم اشاره می‌کند،^۵ و قوی‌تران را به رعایت حقوق ضعیفان و جلوگیری از ستمگری توصیه می‌کند،^۶ با احیای عدالت اقتصادی و حمایت از یتیمان و فقرا، جامعه‌ای توانمند و عادلانه ایجاد شد.^۷ داستان‌های قرآن، به ویژه آیه ۵ سوره قصص، نشان‌دهنده ضرورت اقدام عملی برای حمایت از محرومان است و تنها توصیه اخلاقی نیست.^۸

استضعاف مستضعفان، ریشه در سلطه و فساد مستکبران دارد و نه ضعف ذاتی آنان. قرآن کریم و منابع روایی، نقش مستکبران را در ایجاد محرومیت و ظلم روشن می‌کنند. رفتار مستکبران مبتنی بر تکبر، ستمگری و انحصار قدرت است و زمینه‌های استضعاف را فراهم می‌آورد.

^۱ طباطبایی، علامه سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۶۲-۶۵، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

^۲ قرآن کریم/ بقره ۲۵۳

^۳ قرآن کریم/ حدید ۷، توبه/ ۶۰

^۴ قرآن کریم/ علق ۱

^۵ قرآن کریم/ بقره ۲۵۳

^۶ قرآن کریم/ فصلت ۳۵

^۷ شهید مطهری، آثار متقابل، بخش عدالت اجتماعی و حمایت از محرومان، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار مطهری

^۸ طباطبایی، علامه سید محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۶۲، قم: دارالفکر، ۱۳۹۴

«هُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ، يَبْعَثُ اللَّهُ مَهْدِيَهُمْ فَيُعِزُّهُمْ وَيَذِلُّ عَدُوَّهُمْ»^۱

این روایت نشان می‌دهد که نجات مستضعفان و عزت‌یابی نهایی آنان، با قیام مهدوی پیوندی ناگسستنی دارد.

از منظر قرآن، این پیوند تنها یک آینده‌نگری منفعلانه نیست، بلکه فراخوانی برای حرکت، مسئولیت‌پذیری و اقدام اجتماعی و سیاسی است. خداوند در آیات دیگر بر سنت قطعی الهی تأکید دارد و می‌فرماید:

"وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ"^۲

این وراثت زمین، هم وعده‌ای الهی است و هم تکلیفی برای امت‌ها تا در مسیر صلاح، ایمان و عمل صالح حرکت کنند. علامه طباطبایی بر این نکته تأکید دارد که این آیات نشانگر جریان تاریخی و طبیعی تحقق عدالت و برابری در طول تاریخ است و وعده الهی، تنها یک آینده‌نگری متوقف نیست، بلکه محرک و هادی برای حرکت مستمر انسان‌هاست.^۳

اندیشه شیعی استضعاف را حلقه‌ای تاریخی می‌داند که در نهایت با ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) موعودگسسته می‌شود. شهید مطهری تصریح می‌کند که انتظار ظهور، به معنای آماده‌سازی و تلاش برای تحقق عدالت اجتماعی است، نه سکوت در برابر ظلم: «انتظار فرج، سازنده‌ترین حالت برای یک جامعه است؛ جامعه‌ای که در عین تحمل فشارهای استکبار، در حال آماده‌سازی خود برای عدل جهانی است».^۴

ابعاد غنی‌تر و عملی پیوند عدالت مهدوی با نجات مستضعفان

۱. بعد تربیتی و اخلاقی: وعده نجات مستضعفان، مستلزم رشد اخلاقی، آگاهی و توانمندسازی فردی و جمعی است. مستضعفان و جامعه مؤمن باید در مسیر علم، آگاهی و فضایل اخلاقی حرکت کنند تا توان مقابله با ظلم و تبعیض را پیدا کنند.

^۱. تفسیر قمی، ج ۲، ص ۱۳۰

^۲. قرآن کریم/سوره انبیاء ۱۰۵

^۳. طباطبایی، محمد حسین، تفسیرالمیزان، ج ۱۶، ص ۱۰

^۴. شهید مطهری، مرتضی، قیام و انقلاب مهدی، ص ۶۷

2. بعد اجتماعی و سیاسی: تحقق عدالت مهدوی نیازمند اصلاح ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. قرآن بر لزوم ایجاد عدالت اقتصادی، توانمندسازی سیاسی مستضعفان و مبارزه با فساد و ظلم تأکید می‌کند.^۱

3. بعد تاریخی و تمدنی: مسیر تاریخی مستضعفان نشان می‌دهد که رهایی آنان به فعالیت جمعی، رهبری اخلاقی و سازمان‌دهی اجتماعی وابسته است. نمونه‌هایی مانند انقلاب اسلامی ایران، نمونه‌ای عینی از تحقق نسبی وعده قرآنی برای رهایی مستضعفان هستند.^۲

4. بعد امیدبخش و انگیزشی: وعده الهی و تحقق عدالت مهدوی، امید و اعتماد به نفس اجتماعی مستضعفان را تقویت می‌کند و آن‌ها را به پایداری و تلاش مستمر در مسیر عدالت و مقابله با ستم تشویق می‌کند.

5. بعد مسئولیتی برای نسل امروز: وعده الهی، هرچند تحقق کامل آن در عصر ظهور است، اما مسئولیت آماده‌سازی زمینه آن بر دوش انسان‌ها و جامعه مؤمن امروز قرار دارد. این شامل اصلاح فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و تربیتی مستضعفان و جامعه پیرامون آنان است.

پیوند نجات مستضعفان با عدالت مهدوی، نشان می‌دهد که این مسئله نه یک موضوع فردی بلکه یک مسئله جهانی، تاریخی، اخلاقی و تمدنی است. قرآن و آموزه‌های اهل بیت (علیها السلام) این مسیر را روشن می‌کنند و مسیر عملی تحقق وعده الهی را در طول تاریخ برای انسان‌ها مشخص می‌سازند.

چشم‌انداز نهایی نجات مستضعفان در قرآن و تحقق عدالت

مطالعه پنج بخش پیشین نشان می‌دهد که قرآن کریم مسئله استضعاف و نجات مستضعفان را هم به عنوان یک مسئله اجتماعی، اخلاقی و تاریخی و هم به عنوان یک وعده الهی جهانی مطرح کرده است. مستضعفان نه تنها قربانیان ظلم و تبعیض نیستند، بلکه حاملان وعده الهی و محور تحقق عدالت در جهان‌اند.

بر اساس آموزه‌های قرآنی و تفاسیر مفسران بزرگ:

1. استضعاف یک سنت تاریخی و تکرارشونده است که با ظلم، فساد، تبعیض و سلطه مستکبران بازتولید می‌شود. قرآن و روایات اهل بیت (علیه السلام) مسیر رهایی از این سنت را مشخص کرده‌اند و پیوند آن با عدالت مهدوی، افق آینده تاریخ را روشن می‌سازد.^۳

1. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۱۲-۱۳

2. شهید مطهری، نهضت‌های اسلامی در صد ساله اخیر، ص ۲۱

3. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶ و ج ۱۹

2. نجات مستضعفان مستلزم مسئولیت امروز انسان‌هاست. مستضعفان و جامعه مؤمن باید با اصلاح ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، و با پرورش فضایل اخلاقی و آگاهی سیاسی، زمینه تحقق وعده الهی را فراهم کنند. این مسئولیت هم فردی و هم جمعی است و در هر نسل باید عملی شود.¹

3. بعد تربیتی و اخلاقی: تحقق عدالت نیازمند رشد فردی و جمعی، آموزش، آگاهی و توانمندسازی مستضعفان است تا بتوانند نقش فعال خود را در تاریخ ایفا کنند.

4. بعد تاریخی و تمدنی: نمونه‌هایی مانند انقلاب اسلامی ایران، نشان می‌دهد که رهایی مستضعفان و تحقق نسبی عدالت الهی، محصول سازمان‌دهی اجتماعی، رهبری اخلاقی و حرکت جمعی مستضعفان است.²

5. افق امیدبخش و جهانی: وعده نهایی قرآن، یعنی تحقق عدالت مهدوی، انگیزه‌ای برای تلاش، صبر و پایداری مستضعفان و جوامع مؤمن در برابر ظلم است و نشان می‌دهد که مسیر تحقق وعده الهی تنها محدود به یک عصر یا جامعه نیست، بلکه فرآیندی تاریخی و جهانی است.

در مجموع، نجات مستضعفان در قرآن یک فرآیند چندبعدی است:

بعد فردی و اخلاقی: ارتقای فضایل و توانمندی مستضعفان،

بعد اجتماعی و سیاسی: اصلاح ساختارهای جامعه و توانمندسازی جمعی،

بعد تاریخی و تمدنی: استمرار حرکت عدالت‌محور تا تحقق کامل وعده الهی در عصر ظهور،

بعد امیدبخش و معنوی: انگیزه برای پایداری و عمل صالح در مسیر عدالت.

این تحلیل نشان می‌دهد که قرآن با طرح مسئله استضعاف و وعده عدالت مهدوی، هم چشم‌اندازی جهانی و تاریخی ارائه می‌دهد و هم مسئولیتی عملی و اخلاقی برای نسل‌های امروز مشخص می‌کند. بدین ترتیب، تحقق وعده الهی نه تنها امیدبخش، بلکه راهنمای عملی و اخلاقی برای حرکت مستضعفان و جامعه مؤمن است، تا در مسیر عدالت و رهایی از ستم، نقش خود را ایفا کنند.

¹ . شهید مطهری، مرتضی، قیام و انقلاب مهدی، ص ۶۷

² . شهید مطهری، مرتضی، نهضت‌های اسلامی در صد سال اخیر، ص ۲۱

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که منشأ و سبب استضعاف مستضعفان، کبر و خودبزرگ‌بینی مستکبران است؛ مستضعفان در قرآن کسانی هستند که به دلیل تجاوز و تعدی مستکبران، مغلوب قدرت آنان شده و از حقوق انسانی و الهی مانند آزادی و بهره‌مندی از مواهب الهی محروم می‌شوند، نه به دلیل ضعف ذاتی. جریان استضعاف و استکبار در طول تاریخ همواره وجود داشته و تقابل میان ایمان و کفر، مؤمنان و مستکبران، یک پدیده مداوم و جهانی است که هم در قرآن کریم و هم در سنت پیامبران الهی مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر نشان داد که بر اساس سنت‌های الهی و وعده‌های قرآنی، مستضعفان در نهایت وارث زمین و پیشوای جامعه خواهند شد. این تحقق وعده الهی نیازمند صبر، بردباری، ایمان و پابندی به آموزه‌های الهی است. قرآن کریم و بیانات رهبر معظم انقلاب تأکید دارند که مستضعفان، اگرچه ممکن است در طول تاریخ تحت فشار و ظلم مستکبران قرار گیرند، سرانجام با تکیه بر ایمان و مقاومت، قدرت و حاکمیت خود را بازیابند و تحقق عدالت اجتماعی را در جامعه رقم بزنند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که حمایت از مستضعفان، ترویج عدالت و تقویت فرهنگ مقاومتی در برابر ظلم و استکبار، نه تنها یک ضرورت اجتماعی است بلکه پیروی از سنت الهی و راهی برای تحقق وعده‌های قرآنی است. همچنین، نتایج تحقیق بر اهمیت کاربرد آموزه‌های قرآنی در سیاست‌گذاری اجتماعی، برنامه‌های توانمندسازی و آموزش عمومی برای ارتقای عدالت و حمایت از حقوق مستضعفان تأکید دارد. در مجموع، می‌توان گفت فرجام حرکت تاریخی مستضعفان تحت هدایت خداوند، تحقق عدالت و حاکمیت شایسته بر زمین خواهد بود و این مسیر نیازمند استمرار ایمان، صبر و مقاومت در برابر ظلم است. پژوهشگران و برنامه‌ریزان اجتماعی می‌توانند با بهره‌گیری از این آموزه‌ها، راهکارهای عملی برای تقویت جایگاه مستضعفان در جامعه و تحقق وعده الهی ارائه دهند.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه، گردآورنده: شریف رضی

حسینی، محمد. (۱۴۰۲). مطالعات قرآنی در موضوع مستضعفان. تهران

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷). الکافی. ج ۲. تهران: دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم

قمی، علی بن ابراهیم. (بی‌تا). تفسیر قمی. ج ۲

طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۳۹۴). تفسیر المیزان. قم: دارالفکر

مطهری، مرتضی. (بی‌تا). آثار متقابل، بخش «عدالت اجتماعی و حمایت از محرومان». تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار مطهری

مطهری، مرتضی. (بی‌تا). پیرامون انقلاب اسلامی. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار مطهری

مطهری، مرتضی. (بی تا). قیام و انقلاب مهدی. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار مطهری

مطهری، مرتضی. (بی تا). نهضت‌های اسلامی در صد ساله اخیر. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار مطهری